

บทที่ 5

ญี่ปุ่น : การฟื้นคืนชีพใหม่

เมื่อญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไขแล้วในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1945 ทั่วประเทศตกอยู่ในภาวะที่ทุกอย่างเสมือนถูกสะกดให้หยุดอยู่กับที่และค่อยๆ รับรู้ความจริงขึ้นมาทีละเล็กละน้อยเมื่อได้เห็นทหารอเมริกันบนผืนแผ่นดินของตน ความปราชัยนำมาซึ่งความโทมหัสใจสุดประมาณได้ นายทหารหลายคนที่ถูกพันตอคติบุชิตโดถือว่่าตนได้นำประเทศไปสู่ความอภัยสอยอย่างใหญ่หลวง ได้กระทำการอัติวินิบัติกรรม การพิจารณาคติผู้ต้องหาเป็นอาชญากรสงครามที่ได้ดำเนินไปในชั้นศาลภายในประเทศได้ให้ข้อมูลความเป็นจริงเกี่ยวกับสงครามที่ไม่เคยเป็นข่าวภายในประเทศมาก่อนทำให้ชาวญี่ปุ่นตื่นตะลึงสละอายต่อพฤติกรรมอันไร้มนุษยธรรมของทหารของตนและบังเกิดความอภัยสมากยิ่งขึ้น ความรู้สึกอันสับสนดังกล่าวยังทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเมื่อชาวญี่ปุ่นต้องประสบกับภาวะการสิ้นชาติสิ้นแผ่นดินด้วยเหตุที่ประเทศของตนถูกฝ่ายพันธมิตรยึดครองอย่างไรก็ตาม แม้จะอภัยสและทุกขโทมหัสกับชะตากรรมของบ้านเมืองเพียงใด ชาวญี่ปุ่นก็มิได้ทอดอาลัยตายอยาก และยอมจำนนต่อโชคชะตา สภาพการสิ้นเนื้อประดาตัวและการสิ้นศักดิ์ศรีใดๆ กลับทำให้ญี่ปุ่นมี ทัศนคติที่จะสู้ชีวิตต่อไป ดังนั้น ลำพังพันธมิตรยึดครองและปกครองญี่ปุ่นจะไม่สามารถสร้างญี่ปุ่นให้ตติงเดิมได้เลย ถ้าปราศจากความร่วมมือร่วมใจของชาวญี่ปุ่นเอง ทั้งนี้และทั้งนั้น ความพ่ายแพ้ได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงทุกแง่มุมอย่างรุนแรงกว่าที่ชาวญี่ปุ่นได้เคยพบประสบมาก่อน

ภารกิจของกองบัญชาการทหารพันธมิตรสูงสุด

ในการยึดครองและปกครองญี่ปุ่นนั้น พันมิตรได้มอบหมายให้เป็นหน้าที่ของสหรัฐอเมริกาผู้ลงทุนทำสงครามปราบญี่ปุ่นโดยตลอด องค์การสำคัญที่ทำหน้าที่ได้แก่ กองบัญชาการสูงสุดสำหรับมหาอำนาจพันธมิตร (Supreme Command for the Allied Powers หรือที่มีชื่อย่อว่า SCAP) ผู้บัญชาการทหารสูงสุดคือนายพลดักลาส แมคอาเธอร์ (General Douglas MacArthur) โดยความเป็นจริงแล้ว การปกครองญี่ปุ่นตกเป็นหน้าที่ของสหรัฐอเมริกา² องค์การนี้เป็นคณะบุคคลากรขนาดใหญ่อันประกอบด้วยฝ่ายพลเรือนและทหารที่ส่วนใหญ่ขาดประสบการณ์และความรอบรู้ในวัฒนธรรมญี่ปุ่น การปกครองและการพัฒนาญี่ปุ่นจึงเลียนแบบอย่างของสหรัฐอเมริกาถึงกระนั้น การยึดครองญี่ปุ่นก็บรรลุจุดประสงค์หลักของพันธมิตรตามที่สหรัฐอเมริกาได้ร่างโครงการเป็นนโยบายต่อญี่ปุ่นภายหลังญี่ปุ่นพ่ายแพ้ (The U.S. Initial Post Surrender Policy For

Japan) ซึ่งได้แก่ กระบวนการสร้างญี่ปุ่นเป็นรัฐปลอดทหาร (Demilitarization) การลงโทษอาชญากรรมสงคราม และการสร้างระบอบประชาธิปไตย (Democratization) อันถูกต้องให้แก่ญี่ปุ่น

ในการยึดครองและปกครองญี่ปุ่นนั้น นายพลแมคอาเธอร์ คือผู้ที่มีอำนาจมากที่สุด การยึดครองโดยสหรัฐอเมริกาได้มีอำนาจนั้นครอบคลุมทั้งประเทศ และสามารถจะบงการหรือ “เนรมิต” ความเปลี่ยนแปลงได้อย่างที่คณะเนอิจิไม่เคยทำได้เช่นนั้นเลย^๕ นายพลแมคอาเธอร์ในสายตาของชาวญี่ปุ่นนั้นจึงเป็นโชกุนมิวซาว่าที่ชาวญี่ปุ่นต้องสยบอยู่แทบเท้า การเปลี่ยนแปลงโดยคำสั่งการอเมริกันนั้นมีสิ่งควรสังเกตุคือ สหรัฐอเมริกาก็จักเนรมิตญี่ปุ่นตามอุดมคติมากกว่าจะเป็นไปตามความคิดใฝ่ปฎิวัติ^๖

1. ญี่ปุ่น : รัฐปลอดทหาร

องค์การสเค็ปได้ดำเนินการสร้างญี่ปุ่นเป็นรัฐปลอดทหารโดยการทำลายกำลังแสนยานุภาพญี่ปุ่นเป็นขั้นตอน ที่สำคัญคือ การทำลายกองทัพ อาวุธยุทโธปกรณ์ ยุทหน่วยราชการทหาร สลายกำลังพลกว่า 2 ล้านให้คืนถิ่นเกิดหมด และอพยพทหาร 3 ล้านจากดินแดนไกลโพ้นทะเลที่ญี่ปุ่นยึดครองไว้ ให้กลับคืนประเทศและสลายกำลังพล ดินแดนต่างๆ ที่ญี่ปุ่นได้ครอบครองได้ถูกมอบคืนให้เจ้าของเดิม หรือเป็นเอกราชตามหลักการว่าด้วยเชื้อชาติ (Principle of Nationality) ที่สำคัญคือ หมู่เกาะริวกิวและคูริล ญี่ปุ่นได้สิ้นสุดเขี้ยวเล็บนับแต่นั้นมา มาตราที่ 9 แห่งรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นได้ย้ำความสำคัญนี้ด้วยว่า ญี่ปุ่นจะใฝ่สันติและประณามสงคราม มาตรานี้ได้ปิดกั้นญี่ปุ่นมิให้สร้างกำลังแสนยานุภาพอีกต่อไป ทำให้ประเทศเพื่อนบ้านนอนตายตาหลับ

2. การลงโทษอาชญากรรมสงคราม

ชาวญี่ปุ่นที่เป็นอาชญากรรมสงครามและหรือเห็นชอบหรือร่วมมือกับรัฐบาลทหารในการทำสงคราม ได้ถูกพิจารณาคดีในศาลภายในประเทศ และผู้ต้องหารายสำคัญถูกส่งไปพิจารณาที่ศาลระหว่างประเทศ การพิจารณาคดีได้ดำเนินไปตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1946 ถึงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1945

3. กระบวนการสร้างระบอบประชาธิปไตย

ภารกิจหลักขององค์การสเค็ปที่สำคัญคือ การสร้างระบอบประชาธิปไตยขึ้นใหม่ในญี่ปุ่น เบื้องหลังจุดประสงค์นั้น คือ ความเชื่อมั่นว่า ถ้าญี่ปุ่นมีโอกาส ญี่ปุ่นย่อมหันไปสู่สถาบันประชาธิปไตย และประเทศที่เป็นประชาธิปไตยย่อมจะใฝ่สันติมากกว่าใฝ่สงคราม^๗ สิ่งแรกที่ได้ดำเนินการด่วนคือ การลงโทษกำจัดกวาดล้างชาวญี่ปุ่นระดับสูงในทุกวงการที่มีความคิดเผด็จการ ซึ่งมีอยู่ประมาณ 200,000 คน^๘ และการปล่อยนักโทษการเมืองออกจากที่คุมขัง ต่อจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ถูกร่างขึ้นและมีการส่งเสริมให้จัดตั้งพรรคการเมืองได้เพื่อให้มีส่วนร่วมการปกครองโดยตรง

เสรีภาพทางการเมืองและการจัดตั้งองค์กรใหม่เหล่านั้น ล้วนเกิดขึ้นในกรอบโครงสร้างใหม่สุด คือ รัฐธรรมนูญ ซึ่งใช้เวลาร่าง 3 ปี (ค.ศ. 1945-1948) รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นั้นเป็นแบบสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ มีระบบรัฐสภาแบบสองสภา (Bicameral System) อำนาจนิติบัญญัติเหนืออำนาจบริหาร ในแง่ที่มีการให้อำนาจสภาในการพิจารณาหรือไม่รับพระราชบัญญัติงบประมาณ ถ้าสภาไม่ยอม ให้งบประมาณผ่าน สามสิบวันต่อมา รัฐบาลมีอำนาจที่จะประกาศใช้พระราชบัญญัติงบประมาณได้ รัฐบาลซึ่งเป็นฝ่ายบริหารต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภาเพราะนายกรัฐมนตรีมาจากสภาผู้แทนราษฎรซึ่ง เป็นผู้เลือกตัวบุคคล แม้จะมีอำนาจในการยุบสภาและจัดการเลือกตั้งใหม่ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นั้น ระบุงการแก้ไขจะกระทำได้เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบ และประชาชนลงมติเห็นชอบ (Referendum) หลักการลงมติสำหรับรัฐสภาปรากฏชัดว่า ต้องได้คะแนนเสียงถึง $\frac{2}{3}$ ของสภาสูง และคะแนนเสียงถึง $\frac{2}{3}$ ของสภาผู้แทนราษฎร การแก้ไขรัฐธรรมนูญจึงมิได้เป็นการง่ายตายแต่อย่างใด

รัฐธรรมนูญได้ให้อำนาจเป็นเอกภาพโดยอยู่บนพื้นฐานของการควบคุมโดยประชาชน ผ่านรัฐสภา⁷ สถาบันกษัตริย์ไม่มีอำนาจแต่อย่างใด พระจักรพรรดิตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทรง เป็นประมุขแห่งรัฐ ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งประเทศชาติ และสถาบันนั้นดำรงอยู่โดยเจตนารมณ์แห่ง ประชาชาติเท่านั้น องค์จักรพรรดิทรงเป็นแกนกลางแห่งความจงรักภักดีซึ่งมีพื้นฐานอยู่ที่ความรัก มากกว่าความเกรงกลัวในองค์พระมหากษัตริย์ดังอดีต สถานภาพแห่งพระมหากษัตริย์ตาม รัฐธรรมนูญใหม่ได้ทำให้สถานภาพและพระเกียรติภูมิแห่งพระมหากษัตริย์มั่นคงขึ้นมาก

ในระบอบที่สหรัฐอเมริกายึดครองญี่ปุ่น (ค.ศ. 1945-1951) สหรัฐอเมริกาได้ปกครอง ญี่ปุ่นแบบสหรัฐอเมริกา โดยพยายามสร้างรากฐานให้แก่ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นวิธีการสร้าง ระบอบประชาธิปไตยโดยแนวใหม่⁸ รากฐานนั้นๆ ได้แก่

1. การกำหนดให้ประชาชนทุกเพศทุกชนชั้นมีสิทธิเสรีภาพทางการเมือง
2. การแก้ไขพระราชบัญญัติแรงงาน ให้สิทธิเสรีภาพแก่กรรมกรที่จะจัดตั้งองค์การและ นัดหยุดงานได้ สหภาพการค้าได้ผุดขึ้นทั่วไปราวกับดอกเห็ด เพิ่มรสชาติให้แก่การเมืองญี่ปุ่นให้มีความเร่าร้อนรุนแรงมาก แต่ก็ทำให้กรรมกรมีสิทธิเสรีภาพ เป็นรากฐานสนับสนุนแก่ระบอบ ประชาธิปไตย

3. การประกาศพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดิน สหรัฐอเมริกามีความเชื่อมั่นฝังใจมากกว่า ความไม่สงบในชนบทเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ญี่ปุ่นมีความก้าวร้าวรุกราน เป็นบ่อนทำลายสันติสุขใน ตะวันออก พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินจะแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ คือ การที่ชาวนาไร้ที่ดินทำกิน เป็นการ แก้ปัญหาเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดในชนบท แต่พระราชบัญญัตินั้นไม่เป็นที่ยอมรับสำหรับ วงการเมืองญี่ปุ่น แต่ต้องยอมปฏิบัติตาม ทั้งนี้ มีความหลายประการที่ใช้มาตรการที่รุนแรงเกินไป คือ การบังคับซื้อที่ดินจากผู้ที่มีได้ทำประโยชน์บนที่ดินและมีได้อาศัยบนที่ดินนั้น (Absentee landlord) และการบังคับซื้อที่ดินจากผู้ที่มีที่ดินเกินที่กักอัตรที่ดินตามที่กฎหมายกำหนดคือเกิน 30 เอเคอร์ รัฐบาลบังคับซื้อคืนในราคาที่ควบคุมแล้วขายในราคาถูกหรือให้เช่าแก่ผู้ที่ไร้ที่ดิน ด้วยวิธีนี้

ทำให้ชาวนามีที่ดินเป็นของตนเองร้อยละ 90 ประเทศชาติกลายเป็นรัฐกสิกรที่มีที่ดินเป็นของตนเอง (A country of peasant proprietors)° การปฏิรูปที่ดินมีผลอีกประการหนึ่งคือ ทำให้ชาวนามีความมั่นใจในฐานะของตนที่มีที่ดินจนทุ่มเทจิตใจและกำลังกายพัฒนาการเพาะปลูก เป็นผลดีก่อเกิดรายได้ที่ทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่ผลเสียมีปรากฏเหมือนกันคือ ทำให้ระบบครอบครัวคลายความเป็นปึกแผ่นลง เพราะผู้ไร่ที่ทำกินได้ทำงานทำตามตัวเมือง ชาดความใกล้ชิดกับชนบทดั่งอดีต อย่างไรก็ตาม การเป็นเจ้าของที่ดินและการกินคืออยู่ดี ย่อมทำให้ชาวนาเห็นคุณประโยชน์ของระบอบประชาธิปไตย และยอมเป็นกระตุกสันหลังที่แข็งแกร่งเสมือนรากฐานของระบอบด้วย ทำให้ระบอบการปกครองแบบใช้อำนาจเด็ดขาดเบ็ดเสร็จไม่มีโอกาสหวนคืนกลับมาได้อีก

4. การจัดระบบการศาลแบบสหรัฐอเมริกา มีศาลสูงสุด (Supreme Court) ที่มีอำนาจหน้าที่ในการแต่งตั้งผู้พิพากษา ตรวจสอบการบริหารราชการตุลาการ และเป็นฝ่ายปกป้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งเท่ากับเป็นการปกป้องสิทธิมนุษยชนโดยปริยาย

5. การยุบเลิกกระทรวงมหาดไทย ในอดีต กระทรวงนี้มีอำนาจมาก และมีบทบาทสำคัญในการบริหารสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของชาวญี่ปุ่น องค์การสเค็ปได้กำหนดให้ทุกจังหวัด (Prefectures) เมืองและตำบลหมู่บ้านเรียนรู้การปกครองตนเองโดยผ่านองค์การตัวแทนที่มาจากการเลือกตั้ง การกระจายอำนาจเช่นนั้นจึงจุดประสงค์ที่จะให้ชาวญี่ปุ่นได้เรียนรู้ระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่ระดับล่างสุดของสังคม (Grass Root Democracy) แต่โครงการนี้ไม่ใคร่จะสำเร็จผลเท่าใดนัก

6. การปฏิรูปการศึกษา สหรัฐอเมริกาได้ใช้รูปแบบและระบบการศึกษาของตนมาเป็นแม่แบบ โดยการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา ให้มีคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งปรากฏในระดับจังหวัดและเทศบาล และกำหนดการศึกษาเป็นหลักสูตรระยะเวลา 6 : 3 : 3 : คือ ภาศประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษา 3 ปี และมีธยมปลาย 3 ปี โดยกำหนดการศึกษาภาคประถม และมีธยมต้นเป็นการศึกษาภาคบังคับ หลักสูตรการศึกษามุ่งฝึกอบรมผู้ศึกษาให้เป็นพลเมืองดีมีความรู้มากกว่าจะเน้นจริยศาสตร์ดั่งอดีต นักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยมีความคิดเป็นอิสระมากขึ้น แต่ก็มีคความสนใจลัทธินิยมของลัทธิสังคมนิยมมากกว่าลัทธินิยมของประชาธิปไตย นักศึกษามีบทบาทสูงทางการเมืองอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ถึงกระนั้น การปฏิรูปการศึกษาเป็นการฝึกอบรมประชาชนให้มีความรู้และมีจิตสำนึกตื่นตัวในการรักษาสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของตน เป็นการปกป้องระบอบประชาธิปไตยในระยะยาวนาน

แม้ชาวญี่ปุ่นจะแข็งขันไม่ยอมเห็นดีเห็นงามกับการปกครองแบบสหรัฐอเมริกาในทุกเรื่องทุกกรณี แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่า ความเปลี่ยนแปลงหลายประการที่สำคัญนั้นจะไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้เลยถ้าเป็นความริเริ่มของชาวญี่ปุ่นเอง เช่น การร่างรัฐธรรมนูญใหม่ การปฏิรูปที่ดิน การยุบเลิกกระทรวงมหาดไทย การกำจัดผู้เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบประชาธิปไตยซึ่งมีถึง 200,000 คน เป็นต้น ดังนั้น ไม่ว่าญี่ปุ่นจะเต็มใจหรือไม่เต็มใจ ความเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นแล้วและยากที่จะหวนคืนไป

จักรพรรดิชิโรฮิโตะเสด็จเยือนพลเอกแมคอาเธอร์

เหมือนเดิมได้ในทุกเรื่องทุกกรณี โดยเฉพาะเรื่องรัฐธรรมนูญและการปฏิรูปที่ดิน ความเปลี่ยนแปลงในระหว่าง ค.ศ. 1945-1951 นั้นจึงย่อมมีจุดประสงค์และวิธีการแตกต่างจากความเปลี่ยนแปลงด้วยน้ำมือชาวญี่ปุ่นเอง ในต้นรัชสมัยเมจิ (ค.ศ. 1868-1890) เมื่อพิจารณาในแง่นี้แล้ว จึงจะเห็นความเป็นจริงปรากฏว่า ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงขั้นเบื้องต้นมาถึงสามครั้งสามสมัย สมัยแรกเป็นความเปลี่ยนแปลงเองโดยรับแบบอย่างอารยธรรมจีน สมัยที่สองเป็นความเปลี่ยนแปลงเองโดยรับแบบอย่างอารยธรรมตะวันตก และสมัยที่สามเป็นความเปลี่ยนแปลงโดยสหรัฐอเมริกา บังคับให้รับแบบอย่างวัฒนธรรมอเมริกา

องค์การสแปคจะพัฒนาญี่ปุ่นให้เป็นอเมริกาที่สองได้อีกกว้างไกลและยั่งยืน ถ้าไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลกเสียก่อน กล่าวคือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 วงการเมืองโลกได้แบ่งออกเป็นสองฝ่ายตามความแตกต่างของอุดมการณ์ คือ ฝ่ายโลกเสรีที่นิยมลัทธิประชาธิปไตยและฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทั้งสองฝ่ายได้ทำหายุและตอบโต้กันมาโดยตลอดตั้งแต่ ค.ศ. 1945 แต่ไม่ถึงขั้นทำสงครามต่อกัน เป็นความขัดแย้งที่ยังมีขอบเขตจำกัดที่เรียกว่าสงครามเย็น (Cold War) จุดก่อเกิดสงครามเย็นในยุโรป คือ วิกฤติการณ์ปิดล้อมเบอร์ลินใน ค.ศ. 1948 หลังคอมมิวนิสต์ได้ทวีความแข็งแกร่งขึ้นเมื่อรัสเซียผลิตอาวุธนิวเคลียร์ได้สำเร็จในเดือนกันยายน ค.ศ. 1949 และจีนกลายเป็นคอมมิวนิสต์ในเดือนตุลาคม สหรัฐอเมริกาต้องทบทวนนโยบายของตนในเอเชียใหม่ และได้พิจารณาถึงฐานะในแง่ยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในประเทศญี่ปุ่น ความคิดที่จะสร้างญี่ปุ่นเป็นพลังถ่วงดุลอำนาจคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเริ่มเป็นจริงขึ้นเมื่อเกิดสงครามเกาหลีใน ค.ศ. 1950 ญี่ปุ่นเป็นฐานทัพส่งกำลังบำรุงให้แก่กองทัพสหประชาชาติ

เมื่อสถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลง นโยบายปกครองญี่ปุ่นย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วยรัฐบาลได้เริ่มบีบคั้นกลุ่มลัทธินิยมฝ่ายซ้าย จำกัดการนัดหยุดงาน ห้ามข้าราชการนัดหยุดงาน และแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยสหภาพการค้า ในปี ค.ศ. 1951 ผู้ที่ถูกองกำลังตำรวจได้หวนคืนสู่การเมืองอีกครั้งหนึ่ง ทำให้วิถีการเมืองญี่ปุ่นมีลักษณะอนุรักษนิยม ปัญหาเดียวที่สหรัฐอเมริกาไม่อาจจะ “เขียนด้วยมือ สบด้วยเท้า” เสียได้ คือ การแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้ญี่ปุ่นสร้างกำลังแสนยานุภาพ เพราะมาตราที่ 9 กำหนดให้เป็นสิทธิโดยอำนาจอธิปไตย (Sovereign right) ของประชาชาติที่จะประณามสงครามชั่ววันรันคร รัฐบาลญี่ปุ่นได้แต่ “เสียงบาสี” ด้วยการตั้งกองกำลังตำรวจสำรอง (National Police Reserve) เป็นกำลังกึ่งทหาร (para-military force) ประมาณ 75,000 คน มีหน้าที่รับผิดชอบต่อความมั่นคงของประเทศ ต่อมา กองกำลังนั้นได้ถูกเรียกว่า กองกำลังป้องกันประเทศ (National Defense Force) สหรัฐอเมริกาเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองญี่ปุ่นให้อยู่ภายใต้ร่มนิวเคลียร์ และได้ลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ (Peace Treaty) ยุติภาวะสงครามโลกกับญี่ปุ่นในเดือนกันยายน ค.ศ. 1951 การยึดครองได้สิ้นสุดลง แต่ความผูกพันยังเหมือนเดิมและแน่นแฟ้นเป็นพันธมิตรตามสนธิสัญญาว่าด้วยความมั่นคงร่วมกัน (Mutual Security Pact) ความผูกพันนี้ทำให้ญี่ปุ่นหมดโอกาสที่จะผูกมิตรกับโลกคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะจีนและรัสเซีย และกับโลกที่สามที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด

ญี่ปุ่นกับประชาคมโลก

อาจจะกล่าวได้ว่า ตั้งแต่ ค.ศ. 1945-1970 การต่างประเทศของญี่ปุ่นได้ถูกกำหนดขึ้นโดยปัจจัยสัมพันธ์ภาพระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา ความเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาทำให้ญี่ปุ่นสังกัดอยู่ในกลุ่มประเทศของโลกเสรี แต่ญี่ปุ่นก็มีความปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์อันดีงามกับประเทศอื่นนอกเหนือจากนี้ด้วย

สัมพันธ์ภาพระหว่างญี่ปุ่นกับโลกคอมมิวนิสต์เป็นตัวอย่งที่ดีของความยากลำบากที่ญี่ปุ่นจะมีความสัมพันธ์กับประเทศอื่นใดที่มีอยู่ในโลกเสรี แม้ญี่ปุ่นจะพ่ายแพ้สงครามในปี ค.ศ. 1945 แล้ว จีนยังคงมีความหวาดระแวงภัยญี่ปุ่น ทำนองทั้งเกลียดทั้งกลัว ญี่ปุ่นยังคงเป็นมหันตภัยคุกคามเสถียรภาพความมั่นคงของจีนและรัสเซีย โดยเฉพาะเมื่อเกิดสงครามเย็นขึ้นแล้วในยุโรป ตั้งแต่ ค.ศ. 1949 สหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนแปลงนโยบายต่อญี่ปุ่น จากการมุ่งทำลายศักยภาพทางทหารของญี่ปุ่น มาเป็นนโยบายสร้างญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจเพื่อถ่วงดุลอำนาจคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออก แม้ญี่ปุ่นจะสิ้นเชิงวิเลิบ แต่สามารถสร้างกำลังแสนยานุภาพเมื่อโดยยอมได้ ถ้าญี่ปุ่นสามารถแก้ไขรัฐธรรมนูญ ความหวาดกลัวภัยญี่ปุ่นสะท้อนในความสำคัญตอนหนึ่งของสนธิสัญญาระหว่างจีนกับรัสเซียว่าด้วยมิตรภาพ พันธมิตรและความช่วยเหลือร่วมกันเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1950 ว่า :

“ด้วยการรวมพลังอย่างแน่นแฟ้นฉันมิตรและด้วยความร่วมมือกัน สหภาพโซเวียตรัสเซีย และสาธารณรัฐประชาชนจีนมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะร่วมกันขัดขวางป้องกันลัทธิจักรวรรดินิยมของญี่ปุ่นมิให้เกิดขึ้นอีก และป้องกันการก้าวร้าวรุกรานซ้ำอีกของฝ่ายญี่ปุ่น และหรือการก้าวร้าวรุกรานของรัฐใดก็ตาม [ในที่นี้ หมายถึงโลกเสรีนำโดยสหรัฐอเมริกา] ซึ่งอาจจะรวมพลังญี่ปุ่นในลักษณะใดก็ตามเพื่อก้าวร้าวรุกราน”¹⁰

มาตราที่ 7 ได้ย้ำพันธกรณีอีกว่า “...ในกรณีที่ฝ่ายใดก็ตามของภาคีสัญญานี้ถูกญี่ปุ่นโจมตีรุกราน หรือโดยญี่ปุ่นกับพันธมิตรของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นการเกี่ยวพันไปสู่สภาวะการณ์สงคราม อีกฝ่ายของภาคีสัญญาจะให้ความช่วยเหลือทางทหารและด้านต่างๆ ทุกวิถีทางอย่างฉับพลันทันที...”

สนธิสัญญานั้นมีขึ้นโดยจุดประสงค์หนึ่งที่จะตั้งรับภัยญี่ปุ่นนั่นเอง แต่จีนและรัสเซียมิได้ปิดหนทางแห่งมิตรไมตรี สนธิสัญญาได้ระบุความหวังนั้นไว้ในมาตราที่ 2 ว่า “ภาคีสัญญานี้จะดำเนินการตกลงร่วมกันที่จะทำสนธิสัญญาสันติภาพกับญี่ปุ่น ร่วมกับมหาอำนาจอื่นๆ ที่เป็นพันธมิตรในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2” แต่ความหวังนั้นได้มลายไปเมื่อเกิดสงครามเกาหลี และญี่ปุ่นได้ลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยความมั่นคงร่วมกันกับสหรัฐอเมริกา เป็นการประกาศจุดยืนเด่นชัดว่าญี่ปุ่นจักยืนเคียงบ่าเคียงไหล่กับสหรัฐอเมริกา ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับจีนและรัสเซียจึงมีลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อกันนับแต่นั้นมา

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซียไม่ราบรื่นเท่าใดนัก ด้วยเหตุปัญหาที่ยากแก่การแก้ไขได้คือ การที่รัสเซียได้รับดินแดนและผลประโยชน์นานัปการจากญี่ปุ่นอันเป็นผลมาจากความตกลงที่ยัลตาใน ค.ศ. 1945 ดินแดนที่รัสเซียได้รับคือ หมู่เกาะคูริลส์ และเกาะซาคาลินตอนใต้ (S. Sakhalin) และรัสเซียได้ควบคุมแหล่งประมงที่สำคัญของญี่ปุ่นในทะเลออกซอตสก์ (Okhotsk Sea) อำนาจต่อรองที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่รัสเซียใช้กับญี่ปุ่นในเรื่องการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตคือ การที่รัสเซียมีสิทธิยับยั้งมติใดๆ (Veto) ของคณะมนตรีความมั่นคง ซึ่งหมายถึงการที่ญี่ปุ่นจะไม่สามารถสมัครเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติได้ ถ้ารัสเซียใช้สิทธิยับยั้ง การฟื้นฟูความสัมพันธ์ยังมีความยากลำบากอีกจากข้อเท็จจริงที่ว่าญี่ปุ่นพึ่งสหรัฐอเมริกาในด้านเศรษฐกิจและการทหาร ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นสามารถยืนหยัดต่อต้านคำขู่คุกคามของรัสเซียได้ แต่ไม่สามารถจะมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้

อย่างไรก็ตาม ในปี ค.ศ. 1955 ญี่ปุ่นยินยอมไม่พิจารณาปัญหาเรื่องดินแดน และได้ตกลงเจรจารอมชอมกับรัสเซียได้ถึงขั้นฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันในเดือนตุลาคม แต่รัสเซียและญี่ปุ่นยังมิได้ตกลงลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ ด้วยติดปัญหาดินแดนที่ญี่ปุ่นไม่ยอมรับการสูญเสีย

เมื่อมีความสัมพันธ์ต่อรัสเซียแล้ว รัสเซียจึงเปิดทางให้ญี่ปุ่นเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1956 ส่วนความสัมพันธ์กับจีนนั้น ญี่ปุ่นก็ประสบปัญหาด้วยเหตุที่จีนตั้งเงื่อนไขมากมาย และด้วยเหตุความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันในระหว่าง ค.ศ. 1895-1945 ชาวญี่ปุ่นมีความรู้สึกเกลียดชังในพฤติกรรมไร้มนุษยธรรมที่ได้ปฏิบัติต่อชาวจีนในระหว่างสงครามและปรารถนาจะมีความสัมพันธ์อันดีกับจีน แต่ในขณะเดียวกัน ญี่ปุ่นได้สร้างอุปสรรคกีดขวางความปรารถนานั้นเสียเอง กล่าวคือ ญี่ปุ่นจำเป็นต้องอยู่ใต้ร่มนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกาเพื่อความมั่นคงของตน ญี่ปุ่นจึงเป็นมหาพันธมิตรของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อจีน¹¹ ญี่ปุ่นเจริญรอยตามสหรัฐอเมริกาในการถือนโยบายจีนเดียว (One China Policy) คือ ไม่รับรองจีน หากแต่รับรองจีนชาตินิยมแห่งไต้หวัน และจีนเองกล่าวหาว่าญี่ปุ่นเสนอมาว่า มีเจตจำนงที่จะสร้างกำลังแสนยานุภาพใหม่ จีนได้ตั้งเงื่อนไขให้ญี่ปุ่นยอมรับก่อนคือ ญี่ปุ่นต้องรับรองจีน และไม่รับรองไต้หวัน ญี่ปุ่นต้องถือว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน¹² เพียงสามประการก็มากเพียงพอที่จะทำให้ญี่ปุ่นระย่อที่จะปฏิบัติตามความต้องการของจีน อุปสรรคยิ่งใหญ่คือสหรัฐอเมริกาและไต้หวันซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ญี่ปุ่นจะตัดสินใจเกี่ยวกับสัมพันธภาพกับจีน แต่ความปรารถนาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจก็นับว่าสูงมาก เพราะจีนและรัสเซียคือตลาดการค้าที่ใหญ่มากสำหรับญี่ปุ่น ทั้งสองประเทศมีทรัพยากรธรรมชาติมหาศาลเป็นที่ปรารถนาของญี่ปุ่นที่จะเข้าไปลงทุนพัฒนา ทั้งรัสเซียมีแหล่งน้ำมันและแร่ธาตุในไซบีเรีย และจีนมีแหล่งน้ำมันและแร่ธาตุทรัพยากรในประเทศมหาศาล แม้ญี่ปุ่นจะไม่สามารถทำสนธิสัญญาสันติภาพกับสองยักษ์ใหญ่แห่งโลกคอมมิวนิสต์ ญี่ปุ่นมิได้ปิด

หนทางที่จะได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากสองประเทศนั้น เพราะญี่ปุ่นถือว่า การเมืองและเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกัน หลักการนั้นระบุไว้ว่า “การแบ่งแยกรัฐบาลฝ่ายบริหารออกจากเรื่องของเศรษฐกิจ”¹³ คณะผู้แทนญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับสองประเทศนั้นเป็นปกติวิสัย

ส่วนการค้ากับประเทศอื่นทั่วไปนั้น โดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ญี่ปุ่นประสบปัญหาในระยะแรก เพราะประเทศเพื่อนบ้านยังหวาดกลัวญี่ปุ่น ไม่ปรารถนาจะคบค้าด้วย และได้ตั้งข้อเรียกร้องขอค่าปฏิกรรมสงครามจากญี่ปุ่น แต่ท้ายสุด ด้วยความสามารถในการโฆษณาสินค้าและบริการและสินค้ามีราคาถูกมาก ทำให้สินค้าญี่ปุ่นสามารถตีตลาดการค้าระหว่างประเทศได้สำเร็จในทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา

การพัฒนาการเมืองภายหลังปี ค.ศ. 1951

สถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่ ค.ศ. 1951 เป็นคุณมหาศาลแก่ญี่ปุ่นอย่างมิต้องสงสัยเลย ญี่ปุ่นได้รับเอกราช และสามารถกำหนดนโยบายปกครองประเทศอีกครั้งหนึ่ง รัฐบาลอาจจะเปลี่ยนแปลงบ่อยมากขึ้น แต่นโยบายยังคงเดิมที่มีลักษณะเอียงขวา ดังปรากฏในเรื่องของรัฐธรรมนูญ การกระจายอำนาจการปกครอง และการศึกษา การพลิกกลับของวิถีทาง (Reverse Course) พร้อมกับความเข้มงวดต่อสิทธิเสรีภาพทางการเมืองไม่สามารถจะทำให้รัฐสภาเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างแต่อย่างใด

การปฏิรูปการปกครองโดยคำสั่งของสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ ค.ศ. 1945 มิได้เปลี่ยนแปลงลักษณะพัฒนาการเมืองของญี่ปุ่นมากเท่าที่นายพลแมคอาเธอร์หวังมากนัก ความนิยมการแบ่งฝ่าย (Factionalism) ในพรรคการเมืองยังมีปรากฏเป็นปกติวิสัย ลัทธิคอมมิวนิสต์และลัทธิหลากหลายของลัทธิสังคมนิยมได้ทำลายอำนาจรัฐมาโดยตลอด ความปั่นป่วนทางการเมืองได้แปรเปลี่ยนจากความไม่สงบในชนบทด้วยเหตุชวชนาก่อความวุ่นวาย มาเป็นความไม่สงบในตัวเมืองด้วยเหตุการณ์เดินขบวนประท้วงของเหล่ากรรมกรและนักศึกษา นักศึกษามีบทบาทในวงการเมือง

ตั้งแต่ ค.ศ. 1945 รัฐบาลญี่ปุ่นเป็นรัฐบาลผสม เหล่าสังคมนิยมซึ่งควรมีพลังอันนำเกรงขามกลับแตกแยกกันเอง ฉากการเมืองยังคงมีลักษณะอนุรักษนิยม และมีความเพียรพยายามมากที่จะล้อมกรอบความเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้าย รัฐบาลญี่ปุ่นเองไม่ปรารถนาที่จะถูกตราหน้าว่าเผด็จการ ดังจะเห็นได้ว่าระหว่าง ค.ศ. 1949-1954 รัฐบาลของนายโยชิคา ชิเงรุ (Yoshida Shigeru) แห่งพรรคเสรีนิยมได้พยายามที่จะเจริญรอยตามลักษณะประชาธิปไตย แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะพรรคของเขาเองก็ยังแตกแยกเป็นสองพรรค อาจจะกล่าวได้ว่า พรรคการเมืองของฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย ล้วนเผชิญกับการแบ่งฝ่าย ระบบการเมืองได้แสดงลักษณะสองพรรค คือเป็นการต่อสู้

ทางการเมืองในรัฐสภาระหว่างพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democrat) กับพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย (Social Democrat) ฝ่ายซ้ายเลือกที่จะใช้กลยุทธ์ต่างๆ เป็นแรงกดดันมากกว่าจะเข้าสู่วิถีทางประชาธิปไตยเต็มที่ด้วยการเลือกตั้ง ดังนั้น ขบวนการใต้ดินคอมมิวนิสต์จึงยังคงทำทนายระบอบประชาธิปไตย

ตั้งแต่ ค.ศ. 1955 รัฐบาลญี่ปุ่นเป็นรัฐบาลผสม (Coalition) ในสภาผู้แทนราษฎรประมาณกว่า 1/3 ของที่นั่งเป็นของฝ่ายซ้าย ทำให้การแก้ไขรัฐธรรมนูญและการศึกษาไม่มีหนทางที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากการที่มติมหาชนไม่สนับสนุน ไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นเป็นมหาพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะทำให้ญี่ปุ่นต้องเกี่ยวข้องกับพัวพันด้วยกับสงครามนิวเคลียร์ในอนาคต เสี่ยงปวงชนต้องการให้ญี่ปุ่นตั้งตนเป็นกลาง และเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศโดยไม่ต้องคำนึงถึงเชื้อชาติภาษาวัฒนธรรมและอุดมการณ์ เพื่อประโยชน์แก่ญี่ปุ่นเอง อีกประการหนึ่ง ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ได้ลิ้มรสระเบิดปรมาณูเป็นประเทศแรก จึงมีความรู้สึกเข็ดขาม และสยดสยองต่อความหายนะได้ดีจึงไม่ยินยอมให้ญี่ปุ่นถูกดึงเข้าสู่สงครามนิวเคลียร์ด้วยเหตุการเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาและการสร้างกำลังแสนยานุภาพอีก เสี่ยงเกิน 1/3 ของฝ่ายซ้ายจะเป็นเสียงที่สะท้อนมติปวงชนได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพแม้จนถึงปัจจุบันว่า ปวงชนไม่ยินยอมให้ญี่ปุ่นสร้างกองทัพอีกซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของลัทธินิยมทหารและนำไปสู่ความทะยานอยากที่จะสร้างจักรวรรดิและระบอบการปกครองเผด็จการทหารอีก แม้แต่การมีฐานทัพสหรัฐอเมริกาในประเทศ ญี่ปุ่นก็ไม่ปรารถนา ด้วยมีความหวาดวิตกว่า สงครามนิวเคลียร์ในอนาคตจะทำให้ญี่ปุ่นตกเป็นเป้าของการโจมตีโคจรุสเซีย ญี่ปุ่นไม่ต้องการเป็นรัฐกันชน (Buffer state) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สำหรับโลกคอมมิวนิสต์และโลกเสรี¹⁴

แม้จะมีเสียงไม่ต้องการเข้าเกี่ยวข้องกับสงครามเย็น รัฐบาลญี่ปุ่นจำเป็นต้องคำนึงถึงเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศ โดยพิจารณาการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเกาหลีและอินโดจีน รัฐบาลได้ตัดสินใจสร้างกองทัพ โดยเริ่มด้วยการออกพระราชบัญญัติต่อต้านการกระทำการก่อการร้าย (Anti-Subversive Activities) ใน ค.ศ. 1952 สองปีต่อมา ในเดือนมีนาคม ญี่ปุ่นได้ลงนามในความตกลงกับสหรัฐอเมริกาว่าด้วยความช่วยเหลือร่วมกันในการป้องกันประเทศ (Mutual Defense Assistance Agreement) โดยนัยเป็นการเริ่มต้นสร้างกองทัพโดยความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา บรรดาชาวญี่ปุ่นที่ไม่สนับสนุนภาพและเกรงกลัวนิวเคลียร์และพวกสังคมนิยมได้แต่พยายามรณรงค์ต่อต้านการสร้างกองทัพ ผู้นำการรณรงค์คือพรรคประชาธิปไตยสังคมนิยม (Democratic Socialist Party) และพรรคคอมมิวนิสต์ เสียงต่อต้านดังมากขึ้นในปี ค.ศ. 1960 เมื่อญี่ปุ่นได้ตัดสินใจที่จะลงนามต่ออายุสนธิสัญญาว่าด้วยความมั่นคงร่วมกัน ในครั้งนั้น ความเป็นปฏิปักษ์ต่อสหรัฐอเมริกามีส่วนทำให้ประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ (Eisenhower) มีแผนที่จะเยือนญี่ปุ่นในวาระแห่งการต่อสนธิสัญญา แต่แล้วการเยือนต้องระงับลง เนื่องจากบรรดานักศึกษาได้ก่อการจลาจลประท้วง แม้การจลาจลจะไม่มีผลบีบบังคับให้ญี่ปุ่นเลือกเดินสายกลางในการดำเนิน

วิเทโศบาย อย่างน้อยก็ทำให้รัฐบาลเริ่มตระหนักในความสำคัญของเสียงปวงชนที่เชื่อมั่นในหลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติแม้จะต่างอุดมการณ์ (Peaceful Coexistence)

พรรคเสรีประชาธิปไตยยังคงเป็นพรรคใหญ่ที่จัดตั้งรัฐบาลผสม และได้รับความสนับสนุนโดยพื้นฐานจากชาวนา พรรคของฝ่ายสังคมนิยมได้จำกัดขอบเขตของพรรคเป็นพรรคตัวแทนของชนชั้น (Class party) ที่ได้รับความสนับสนุนจากกรรมกร บรรดาพรรคการเมืองและขบวนการของนักศึกษาและกรรมกรล้วนแตกแยกกันหมด ส่วนใหญ่แตกแยกเพราะมีความขัดแย้งกันด้วยเรื่องอุดมการณ์ ทั้งนี้ ถ้าได้พิจารณาการเมืองญี่ปุ่นในสมัยใหม่แล้ว น่าจะสรุปได้ว่าผู้ปกครองญี่ปุ่นส่วนใหญ่เป็นนักอนุรักษนิยม¹⁵ ระบอบการปกครองพัฒนาไปในลักษณะที่พยายามรักษาดุลยภาพระหว่างตัวบุคคล (Personality) กับสถาบัน (Institution) การเมืองเป็นเรื่องของตัวบุคคลมากกว่าสถาบัน และพรรคการเมืองเองก็เป็นแต่เพียงเวทีของการประลองยุทธ์ส่วนบุคคลเพื่ออำนาจทางการเมือง พรรคการเมืองได้ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนองความทะเยอทะยานส่วนบุคคล ดังที่พรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party-LDP) ที่ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในกลางทศวรรษที่ 1950 โดยกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือกันได้ด้วยเหตุวิตกว่าพรรคของฝ่ายสังคมนิยมจะครอบงำการเมืองหรือเข้าไปมีส่วนร่วมการเมือง พรรคเสรีประชาธิปไตยมีสำนักงานพรรคและมีทุกองค์การที่จำเป็นตามแบบตะวันตก และดูเหมือนว่าจะเป็นพรรคที่มีเอกภาพ แต่ในความเป็นจริงแล้วพรรคแตกแยกเพราะพรรคดำรงคงอยู่ได้โดยอาศัยกลุ่มต่างๆ (Faction) ความแตกแยกภายในมีหลายสาเหตุ ที่สำคัญคือ การนิยมแบ่งฝ่ายกันเอง (Factionalism) บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอำนาจ ระบบการเลือกตั้ง ระบบการเลือกตั้งประธานพรรค และบทบาทของธุรกิจในการเมือง ในที่นี้ ใครเสนอปัจจัยดังกล่าวเพื่อความเข้าใจในการเมืองแบบญี่ปุ่นปัจจุบัน¹⁶

1. การแบ่งกลุ่ม ในประวัติศาสตร์การเมืองญี่ปุ่น ความนิยมแบ่งฝ่ายมิได้เป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับนักการเมืองและประชาชน ในอดีต ความนิยมใช้พลังกำลังและระบอบเผด็จการของโชกุน ล้วนส่งเสริมให้เกิดการนิยมแบ่งฝ่าย เพราะโดยส่วนบุคคลแล้ว ชาวญี่ปุ่นต้องพึ่งพาสัมพันธภาพในครัวเรือนเพื่อความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน ระบบครอบครัวได้เน้นความจงรักภักดี และพันธกรณี ความใกล้ชิดฉันเครือญาติ และการใช้พระเดชพระคุณในการครองเรือน ระบบครอบครัวนั้นได้ขยายครอบคลุมไปถึงระบบการปกครอง ซึ่งโชกุนย่อมรู้สึกได้ดีว่า สงครามย่อมเกิดขึ้นได้โดยเหตุระบบพันธมิตรของเจ้าขุนนางทั้งหลาย โชกุนจึงห้ามการรวมตัวหมู่เหล่า อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงสมัยเมอิจิ กลุ่มเมอิจิเองมาจากชนชั้นนักรบ และได้นิยมการแบ่งฝ่ายโดยมีระบบพันธกรณี (Oyabun Kobun) เป็นเครื่องกำหนดความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างจะเป็นแบบบิดาปกครองบุตร (Paternalistic relation) ผู้นำกลุ่ม (Faction boss) ผู้ต้องการให้บริวารจงรักภักดี ย่อมต้องให้การคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของบริวาร กลุ่มต่างๆ ได้สนองตอบจุดประสงค์หลากหลาย อาทิ ความเป็นผู้นำในพรรค คือ ตำแหน่งต่างๆ ในพรรค กลุ่มเป็นแหล่งที่มาของกำลังทรัพย์ที่จะบำรุงพรรค กลุ่มเป็นที่มาแห่ง

ความทะเยอทะยานส่วนบุคคล เช่น หมายมุ่งกลุ่มเพื่อต้องการเป็นสมาชิกพรรค และผู้แทนราษฎร เป็นต้น กลุ่มคือผู้จัดสรรปันส่วนตำแหน่งในพรรคและรัฐบาล อีกทั้งกลุ่มให้ความมั่นใจแก่สมาชิกกลุ่มว่ามีความมั่นคงในสถานภาพสังคมและเศรษฐกิจของตน

แต่ละกลุ่มมีโครงสร้างเหมือนโครงสร้างของพรรค ทั้งผู้นำและผู้ตามต้องพึ่งพาอาศัยกัน กลุ่มได้เอื้ออำนวยสิ่งต่างๆ ที่พรรคไม่สามารถจะหยิบยื่นให้แก่สมาชิกได้

2. ระบบเลือกตั้ง ระบบนี้ได้เปลี่ยนแปลงระเบียบการเลือกตั้งแต่เดิมและทำให้การแบ่งกลุ่มเป็นที่นิยมยิ่งขึ้น พรรคส่งผู้สมัครเข้าแข่งขัน ภายในแต่ละพรรค ผู้เป็นสมาชิกต้องแข่งขันกันเองเพื่อเป็นตัวแทน เป็นการลงแข่งขันก่อนจะไปแข่งกับผู้สมัครพรรคอื่น สมาชิกจึงต้องหันไปสู่ระบบอันได้แก่ การจัดตั้งระบบหาเสียงในพื้นที่เลือกตั้ง ระบบการจัดตั้งส่วนท้องถิ่น (Koenkai) นั้น โดยเนื้อแท้จำลองโครงสร้างมาจากพรรคและกลุ่ม ผู้สมัครต้องพึ่งสมาชิกพรรคและกลุ่มให้ช่วยหาเสียงให้ตน กลุ่มจะส่งเขาเข้าสู่การพิจารณาของพรรค พรรคส่งเขาไปสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนความจำเป็นที่จะต้องใกล้ชิดประชาชนย่อมเป็นที่เดือดร้อนแก่ผู้แทนเอง เพราะประชาชนมีความทุกข์ร้อนประการโดยอ้อมหวังพึ่งพาผู้แทนก่อนมากกว่าจะร้องทุกข์ต่อพรรค ผู้แทนต้องบริการประชาชนมาก จนเกือบจะไม่มีเวลาที่จะอุทิศให้แก่การเมือง ประชาชนเองก็ไม่มีความรู้สึกว่าพรรคสำคัญต่อตน

3. บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้อำนาจนิติบัญญัติโดยรัฐสภา มีอำนาจเหนืออำนาจบริหารโดยรัฐบาล รัฐบาลมาจากสภาโดยตรง ก่อเกิดปัญหาขึ้นว่า ประธานพรรคคือนายกรัฐมนตรีโดยปริยาย การเลือกตั้งตำแหน่งประธานพรรคย่อมเป็นการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีด้วย เพราะฉะนั้น ทุกหมู่เหล่าในพรรคย่อมรณรงค์ชิงตำแหน่งประธานพรรคอย่างเอาเป็นเอาตาย พรรคเสรีประชาธิปไตยมีเสียงข้างมากในสภาโดยปกติวิสัย การเลือกตั้งตำแหน่งประธานพรรคนี้จึงเข้มข้นมาก ผู้นำทุกหมู่เหล่าในพรรคต่อสู้เพื่อตำแหน่งนี้ และตำแหน่งเลขาธิการพรรค

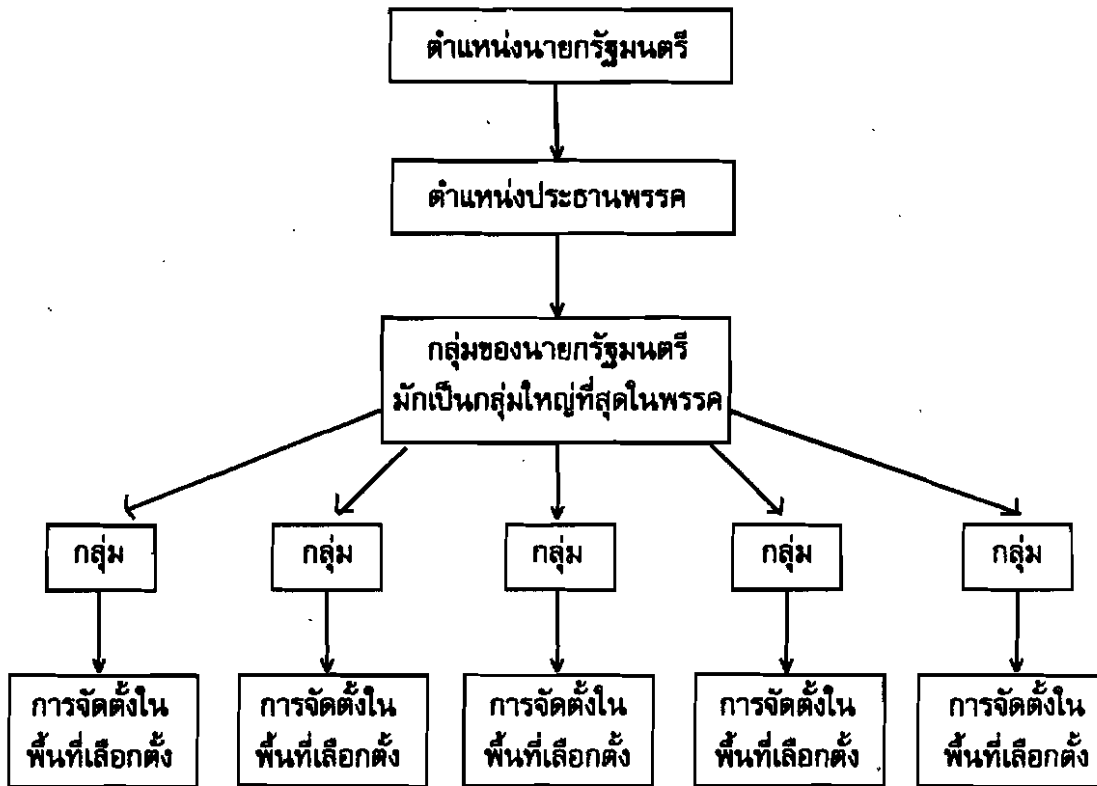
4. การจัดตั้งรัฐบาล คุลยภาพแห่งอำนาจภายในพรรคเป็นเครื่องกำหนดการจัดตั้งรัฐบาล รัฐบาลมักถูกจัดตั้งเป็นรูปแบบใดแบบหนึ่งคือ รัฐบาลของกลุ่มบุคคลที่เข้มแข็งโดยมีการจัดตั้งบนพื้นฐานของการถ่วงดุลอำนาจกลุ่มต่างๆ ในพรรค หรือเป็นรูปแบบรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีและคณะบุคคลในกลุ่มตนโดยเฉพาะ หรือเป็นการจัดตั้งรัฐบาลโดยบุคคลที่เหมาะสมต่อหน้าที่ พรรคเสรีประชาธิปไตยต้องพยายามเอาใจทุกกลุ่มในพรรค ด้วยการเปลี่ยนแปลงรัฐมนตรีบ้าง ปรับปรุงรัฐบาลบ้างเกือบทุกปี ทำให้ตำแหน่งรัฐมนตรีคล้ายเกียรติกุมิลลงมาก และไม่ใคร่มีผู้ใดอยู่ในตำแหน่งนานพอที่จะสร้างผลงานได้

5. การจัดตั้งในพรรคเสรีประชาธิปไตย โดยประเพณีนิยมแล้ว ชาวญี่ปุ่นนิยมหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง เพื่อให้สังคมมีดุลประสานอันดี (Social Harmony) การตัดสินใจเรื่องใดๆ มักแสดงออกจากการประนีประนอมประสานผลประโยชน์ และมักจะมีการตัดสินใจกันเองโดยส่วน

บุคคลและส่วนกลุ่มก่อน แล้วจึงจะมีมติเป็นทางการตามนั้นในที่ประชุมกลุ่มหรือพรรค แม้ว่าโดยโครงสร้างแล้ว สภาวิจัยกิจการกำหนดวินิจฉัยนโยบาย (Policy Affair Research Council) มีหน้าที่กำหนดนโยบาย และสภาบริหาร (Executive Council) มีหน้าที่ให้สัตยาบันนโยบายนั้น แต่ในภาคปฏิบัติเป็นตรงกันข้ามดังกล่าวมาแล้ว

ในโครงสร้างพรรคเอง ตำแหน่งเลขาธิการนับว่าสำคัญมาก การเลือกตำแหน่งนี้มักมีหลักเกณฑ์ว่าเป็นบุคคลที่มีความจงรักภักดีต่อประธานพรรค สามารถจะระดมสรรพทุนรอน และจัดสรรตำแหน่งในพรรคและรัฐบาลได้ดี พรรคมีปัญหาเงินทุน ตำแหน่งนี้จึงถือว่าสำคัญ

ลักษณะการเมืองญี่ปุ่นดังกล่าวแสดงวิถีทางไปสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไว้ดังนี้

สายสัมพันธ์ทุกระดับเน้นการเกี่ยวอุปถัมภ์กัน ตามระบบพันชกรณี (Oyabun Kobun) ครอบใต้ที่ประชาชนยังไม่รู้สึกรว่า พรรคสำคัญต่อระบบการปกครอง ครอบนั้นกลุ่มจักมีอิทธิพล และการเมืองจักยึดตัวบุคคลต่อไป⁷

นับแต่เหตุจลาจลใน ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา ฉากการเมืองได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะสงบ ประชาชนให้ความร่วมมือแก่รัฐบาลและมีความอดทนต่อรัฐบาลมากขึ้น ความสมบูรณ์พูนสุขในญี่ปุ่นตั้งแต่ ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา ได้ทำให้ลัทธินิยมของฝ่ายซ้ายมิได้เป็นที่นิยมมากนักในญี่ปุ่น

ระบอบประชาธิปไตยของญี่ปุ่นอาจจะพัฒนาไปได้ดีในอนาคต เมื่อประชาชนมีความรู้และ
ประสบการณ์มากขึ้น อีกทั้งเศรษฐกิจพัฒนาไปด้วยดีก็จะมีส่วนทำให้การเมืองประชาธิปไตย
สามารถพัฒนาไปได้ราบรื่น เศรษฐกิจจึงนับเป็นปัจจัยหลักชี้ขาดระบอบประชาธิปไตยของญี่ปุ่น

การพัฒนาเศรษฐกิจ : ความมหัศจรรย์เกินคาด

เมื่อญี่ปุ่นยอมจำนนใน ค.ศ. 1945 แล้วนั้น เศรษฐกิจญี่ปุ่นพินาศล่มจม สงครามได้
ทำลายสรรพสิ่งกลไกเศรษฐกิจ โรงงาน บริษัท ย่านธุรกิจ ไร่นาสาโท จนย่อยยับ ผู้คนอดอยากและ
ยากไร้แสนสาหัส อีกทั้งขาดปัจจัยสี่ในการครองชีพ ระบบการขนส่งคมนาคมถูกทำลายไป ผู้คนตก
งานมากและการผลิตทั้งภาคเกษตรและอุตสาหกรรมลดลง สินค้าขึ้นราคาสูงมากและหาซื้อได้ยาก
ก่อให้เกิดตลาดมืดทั่วไป ผลประโยชน์และอาณานิคมในต่างแดนก็สิ้นสุดลงไป การค้าตกต่ำไร้ตลาด
การค้า สภาพสิ้นเนื้อประดาตัวเช่นนั้นแสดงชัดว่า การพัฒนาเศรษฐกิจนั้นยากลำบากเพียงใด ใน
ระยะ 2-3 ปีแรก สหรัฐอเมริกาต้องโอบอุ้มชาวญี่ปุ่นให้ยืนหยัดต่อไป โดยขนส่งอาหารและสรรพสิ่ง
มาเลี้ยงดูชาวญี่ปุ่น

ในสมัยยึดครอง สหรัฐอเมริกาได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่จะสร้างระบบเศรษฐกิจที่
ให้ความเป็นธรรมและประโยชน์แก่ทุกหมู่เหล่าเสมอกัน ด้วยความเข้าใจแต่เดิมว่า ความไม่เป็น
ธรรมในสังคมญี่ปุ่นแต่เดิมนั้นสืบเนื่องมาจากความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ อันเป็นเหตุให้
ระบอบเผด็จการฟาสซิสต์เติบโตใหญ่ในทศวรรษที่ 1930¹⁸ แผนพัฒนาเศรษฐกิจจึงเน้นการกระจาย
ความมั่งคั่งให้ทั่วถึงและเสมอภาคกันและให้มีระบบเศรษฐกิจเสรี

ในภาคอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม องค์การสเค็คปีได้บังคับการให้ทำลายเครือข่ายโครง-
สร้างของกลุ่มนักการค้าคลังโชบัตซุ ได้มีการออกกฎหมายกำหนดให้โชบัตซุเป็นองค์การนอกกฎหมาย
ประกาศขายหุ้นของกิจการในเครือข่ายให้เอกชนถือหุ้น ห้ามสมาชิกของตระกูลทำงานในกิจการ
เครือข่ายเดิม บรรดานักการค้าคลังถูกจับกุมคุมขัง และกลุ่มบริษัท (Combines) ก็ต้องสลายตัวลงด้วย
โดยมาตรการดังกล่าว ย่อมทำให้กลุ่มโชบัตซุและกลุ่มบริษัทซึ่งค้ำเนินธุรกิจโดยคนมั่งมีใช้อำนาจ
เงินตราซื้อหาอำนาจ (Plutocracy) ต้องสลายตัวลงและยากที่จะฟื้นคืนชีพได้อีกนับแต่นั้นมา¹⁹ การ
ออกกฎหมายต่อต้านการผูกขาด (Anti-Monopoly Legislation) และการตั้งคณะกรรมการเพื่อการเพื่อ
การค้าเสรี (Free Trade Commission) เพื่อปฏิบัติตามกฎหมายนั้น ย่อมทำให้ทุกอย่างต้องถึงจุด
เปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง

ในภาคการเกษตร การปฏิรูปที่ดินแห่งปี ค.ศ. 1947 ซึ่งมุ่งจัดการเช่าที่ดิน ให้ชาวนามี
ที่ดินเป็นของตนเองแทนที่จะให้ที่ดินเป็นของผู้ที่มีได้ทำผลประโยชน์บนที่ดิน (Absentee Landlords)
ดังในอดีต การเป็นเจ้าของที่ดินจะส่งเสริมให้ชาวนามีกำลังใจที่จะลงทุนเพิ่มผลผลิต ความกินดีอยู่ดี
ของชาวนาเริ่มปรากฏเป็นจริง ทำให้การคิดใฝ่ฝันนิยมลัทธิฝ่ายซ้ายยากที่จะซึบลึกในชนบทได้

การพัฒนาเศรษฐกิจมีหนทางสำเร็จผลมากด้วยปัจจัยหลายประการ ที่สำคัญ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจมีมานานแล้ว แม้สงครามจะทำลายสรรพสิ่ง แต่ก็ได้ทำลายขีดความสามารถของญี่ปุ่นในด้านความรู้ความสามารถในด้านเทคโนโลยี แหล่งอุตสาหกรรมพาณิชย์กรรมที่ถูกทำลายลงยอมทำให้มีการสร้างใหม่พร้อมวิทยาการสมัยใหม่ รัฐเป็นผู้กำหนดแผนพัฒนาทั้งใจโน้มหน้าให้ชาวญี่ปุ่นลงทุน และได้ควบคุม ตลอดจนส่งเสริมการส่งออก ทั้งนี้ การส่งออกถือว่าสำคัญเพราะญี่ปุ่นไม่มีวัตถุดิบในการพัฒนาอุตสาหกรรม อาทิ น้ำมัน สินแร่เหล็ก ฝ้าย ถั่วเหลือง เป็นต้น การส่งออกสินค้าสำเร็จรูปมีจุดมุ่งหมายหารายได้ไปซื้อสินค้าและวัตถุดิบเข้าประเทศ การพัฒนาอุตสาหกรรมจึงมุ่งที่การส่งออกมิฉะนั้นก็ต้องอดตาย ("Export or die") รัฐได้จัดสรรแรงงานวัตถุดิบ และทุนให้แก่อุตสาหกรรมหนักก่อน เมื่อเริ่มต้นได้ด้วยดี ความยากลำบากก็ได้สิ้นสุดลง

ในด้านการตลาดนั้น ในระยะแรก อุปสรรคปรากฏชัดจากการที่การค้าระหว่างประเทศใช้ทั้งระบบเงินตราสกุลปอนด์สเตอร์ลิง (Sterling) และสกุลดอลลาร์ แยกเป็นของกลุ่มเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกาได้ช่วยการตลาดให้แก่ญี่ปุ่นโดยเป็นลูกค้ารายใหญ่ของญี่ปุ่น ครั้นเมื่อเกิดสงครามเกาหลี มีการสั่งซื้ออาหารเครื่องอุปโภคบริโภคและบริการจากญี่ปุ่นมาก เพื่อบำรุงการสงครามและกองทัพ ทำให้การผลิตของญี่ปุ่นเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว การค้าระหว่างประเทศเติบโตใหญ่มาก แม้เมื่อสิ้นสงครามแล้ว สหรัฐอเมริกาก็ยังคงเป็นลูกค้ารายใหญ่ของญี่ปุ่น ได้มีการสั่งซื้อสินค้าและบริการจากญี่ปุ่นมากเพื่อบำรุงประเทศสหรัฐอเมริกาและเหล่าฐานทัพในญี่ปุ่น ระหว่าง ค.ศ. 1952-1956 สหรัฐอเมริกาเป็นลูกค้ารายใหญ่สั่งซื้อสินค้าและบริการจากญี่ปุ่นเป็นอัตรา 1/4 ของมูลค่าการส่งออกของญี่ปุ่นประจำปี²⁰

การที่อุตสาหกรรมพัฒนาได้รวดเร็วมากนั้น สืบเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเคมีและเครื่องจักรกลเป็นส่วนใหญ่ มีการผลิตสินค้าเหล็กกล้าสำเร็จรูป รถยนต์ ต่อเรือ เครื่องทำไฟฟ้า เครื่องไฟฟ้า กล้องถ่ายรูป แวนตา เครื่องเย็บผ้า เครื่องเสียง เป็นต้น สินค้าเหล่านี้มีคุณภาพมากพอที่จะแข่งกับตลาดต่างประเทศ การพัฒนาอุตสาหกรรมและการค้าได้กระตุ้นให้มีการศึกษาค้นคว้าวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อปรับปรุงคุณภาพของสินค้าและบริการ การริเริ่มทางวิทยาการใหม่ล้วนมีเป็นแห่งแรกในญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นได้ก้าวทันสมัยแห่งการลอกเลียนแบบและปรับปรุงแบบ มาสู่สมัยแห่งการริเริ่มเองแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่า ประมาณร้อยละ 60 ของปริมาณการผลิตของโรงงานทั่วประเทศประจำปีใน ค.ศ. 1959 เป็นการผลิตเครื่องเคมีภัณฑ์ เครื่องโลหะ และเครื่องจักรกล²¹ ในการค้าระหว่างประเทศ สินค้าส่งออกหลักคือ สิ่งทอ เครื่องเคมีภัณฑ์ เครื่องไฟฟ้าและแวนตา ลูกค้ารายใหญ่ของญี่ปุ่นคือสหรัฐอเมริกา

ในทศวรรษที่ 1960 เมื่อการอุตสาหกรรมหนักตั้งมั่นแล้ว รัฐได้ให้การสนับสนุนการผลิตสินค้าแบบใหม่ เช่น รถยนต์ คอมพิวเตอร์ และการผลิตปิโตรเลียม เป็นต้น ในด้านการเกษตรเอง รัฐก็มีได้ละทิ้ง การเกษตรเจริญด้วยเหตุที่มาจาก การปฏิรูปที่ดินให้ชาวนามีที่ดินเป็นของตนเอง

เป็นเครื่องจูงใจให้ชาวนาปรับปรุงวิธีการเพาะปลูกให้ได้ปริมาณมาก โดยได้รับการสนับสนุนด้าน
ทุนจากรัฐ ได้มีการปรับปรุงระบบการส่งน้ำเข้าที่ดินเพาะปลูก ที่สำคัญคือ การชลประทานและการ
ระบายน้ำ มีการใช้ปุ๋ยเคมีและยากำจัดศัตรูพืช ตลอดจนมีการเรียนรู้วิธีการอนุรักษ์ดินและเพิ่มผล
ผลิตตามหลักวิทยาศาสตร์อันก้าวหน้า ที่ซึ่งผลเพิ่มปริมาณมากและมีหลากหลายชนิด

เศรษฐกิจโดยส่วนรวมนับว่าเจริญมาก ทั้งนี้มีปัจจัยพิเศษอีกประการคือ การที่รัฐไม่ต้อง
สิ้นเปลืองงบประมาณแผ่นดินในการสร้างและบำรุงกองทัพ เพราะญี่ปุ่นอยู่ใต้ร่มนวิเศสร์ของ
สหรัฐอเมริกา การพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะการอุตสาหกรรมจึงเน้นเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจภาค
พลเรือน (Civilian Economy) อีกประการหนึ่ง เศรษฐกิจเจริญมากเพราะไม่มีปัญหาประชากรล้น
ประเทศ การควบคุมกำเนิดได้จำกัดปริมาณประชากรไว้ให้มีมากเกินไปได้สำเร็จ²² ประการที่สาม
การส่งออกสำเร็จผลเพราะสินค้าญี่ปุ่นมีคุณภาพและราคาถูกกว่าสินค้าประเทศอื่น สหรัฐอเมริกา
โอบอุ้มเป็นลูกค้ารายใหญ่ และการค้าระหว่างประเทศมิได้มีการกำหนดนโยบายปกป้องเศรษฐกิจ
ส่วนตน (Protectionism) ด้วยวิธีการออกระเบียบข้อบังคับกำหนดคุณภาพและปริมาณสินค้าเข้า
และตั้งกำแพงภาษีสูงดังที่ปรากฏในทศวรรษที่ 1930 การค้าเสรีจึงเป็นคุณประโยชน์แก่ญี่ปุ่นมาก
การลงทุนกิจการประจำปีระหว่าง ค.ศ. 1953-1965 นับได้เป็นร้อยละ 28.3 ของปริมาณการผลิต
ทั้งหมดของชาติ อัตรานั้นสูงมากกว่าชาติอื่นทั้งหมด ชาวญี่ปุ่นมีความเชื่อมั่นในโอกาสจังหวะของ
การลงทุน และกล้าได้กล้าเสี่ยงมากกว่าชาวตะวันตก การกระตือรือร้นและการเสี่ยงมักไม่ใคร่ผิดพลาด²³

ระหว่างปี ค.ศ. 1954-1967 ปริมาณการผลิตทั้งหมดมีอัตราเร็วกว่าทุกชาติประมาณ
ร้อยละ 10 และเร็วเป็นสามเท่าเท่ากับสหรัฐอเมริกา²⁴ นับเป็นความมหัศจรรย์อย่างยิ่ง ความ
มหัศจรรย์ทางเศรษฐกิจ (Economic Miracle) ยังสืบเนื่องมาจากปัจจัยต่อไปนี้

1. ประชากรมีการศึกษาสูงมาก เป็นแรงงานและมันสมองสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ
2. ความชำนาญในด้านวิชาการและวิทยาการแพร่หลายทั่วถึงทั้งประเทศ ทำให้
เศรษฐกิจพัฒนาไปอย่างมีประสิทธิภาพมาก
3. ความมั่นใจของชาวญี่ปุ่นในการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจด้วยหวังที่จะมีความผาสุกในชีวิต
4. ชั้นจัดการธุรกิจ (Managerial class) มีประสบการณ์สูงมาก
5. รัฐสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจทุกขั้นตอน ตั้งแต่กำหนดแผนพัฒนา นโยบาย วิธี
การจัดหาวิทยาการ แหล่งเงินทุน จัดหาการตลาด จัดหาทุน วัตถุประสงค์และแรงงาน เป็นต้น ตลอดจน
ให้อภิสิทธิ์และความสะดวกแก่การพัฒนาเศรษฐกิจ

พื้นฐานเศรษฐกิจอันมั่นคงดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นสามารถสร้างความมหัศจรรย์ทาง
เศรษฐกิจได้มียากนักและต้องถือว่าเป็นกรณีพิเศษสุดในบรรยากาศเศรษฐกิจทั่วไป²⁵ เศรษฐกิจโดย
ผู้ชำนาญวิชาการ (Technocracy) ปรากฏในแวดวงการปกครองหรือมๆ กับการที่ในแวดวง
เศรษฐกิจเองมีนักธุรกิจรุ่นใหม่ ทั้งผู้ชำนาญวิชาการและนักธุรกิจถือว่า ถ้าไรสำคัญยิ่งยวดในการ

พัฒนาการค้าและอุตสาหกรรม กลุ่มนักธุรกิจใหม่ (Business Groups--Keiretsu) รวมกลุ่มกัน โดยอาศัยผลประโยชน์ร่วมกันและครอบงำการพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นไว้ทั้งหมด²⁶ แต่ละกลุ่มแข่งขันกิจการกันเอง เป็นการแข่งขันของกลุ่มต่างๆ (Oligopolistic Competition) ที่มุ่งสร้างตลาดและสร้างการอุตสาหกรรมหลายแขนง ก่อเกิดการกระตุ้นให้มีอุตสาหกรรมหลายประเภทมากมาย และกระตุ้นให้มีการค้นคว้าวิชาการใหม่ ตลอดจนค้นคว้าระบบบริหารธุรกิจอยู่ตลอดเวลา

ในวงการธุรกิจเช่นนั้น แรงงานมีบทบาทสำคัญมีใช้น้อย แรงงานญี่ปุ่นมีคุณลักษณะเฉพาะแตกต่างจากแรงงานตะวันตก กล่าวคือ แรงงานญี่ปุ่นมีการศึกษาสูงมาก จึงมีประสิทธิภาพในการทำงาน ระบบการทำงานของญี่ปุ่นเป็นระบบทำงานในกิจการตลอดชีพ เป็นการจ้างงานตลอดชีพ ไม่มีการลาออก ทำให้แรงงานมีความรู้สึกผูกพันต่อกิจการเสมือนของตน และพร้อมที่จะสละชีพเพื่อกิจการนั้นให้เจริญเติบโตใหญ่ ความจงรักภักดีต่อกิจการมีสูงมากจนไม่เคยมีความรู้สึกเป็นอื่น การจัดตั้งสหภาพการค้า (Labor Union) มีจุดประสงค์เป็นองค์กรเพื่อร่วมมือกับฝ่ายบริหารกิจการ องค์กรประเภทนี้เสมือนองค์กรประกอบการที่มีสมาชิกเป็นแรงงานในบริษัทหรือกิจการเฉพาะ มิได้มีสมาชิกมาจากทุกหนทุกแห่งทุกกิจการดังแบบตะวันตก สหภาพการค้าแต่ละแห่งคือสหภาพของเฉพาะกิจนั้นและยอมผูกพันต่อกิจการนั้นมาก องค์กรทำหน้าที่เป็นตัวกลางเจรจากับฝ่ายเจ้าของกิจการเพื่อการทำงานที่ดีขึ้น มากกว่าจะเรียกร้องขอเพิ่มค่าจ้างแรงงาน องค์กรมีความคิดอ่านที่มีเหตุผลในการเรียกร้องขอเพิ่มค่าจ้างแรงงาน องค์กรมีเหตุผลในการเรียกร้องโดยคำนึงถึงผลกำไร สภาพการคลังของกิจการและความมั่นคงของกิจการเป็นสำคัญ²⁷ ในระหว่างทศวรรษที่ 1950-1960 เศรษฐกิจญี่ปุ่นดำเนินไปอย่างราบรื่นปราศจากปัญหาแรงงานดังที่มีปรากฏในโลกตะวันตก

บทสรุป

ความสมบูรณ์พูนสุขได้แผ่ไพศาลไปทั่วประเทศมากกว่าในอดีต สังคมญี่ปุ่นได้ก้าวไปสู่ครรลองแห่งการเป็นสังคมที่มั่งคั่ง กระบวนการสร้างความเจริญและทันสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองยังคงเป็นกระบวนการที่มีลักษณะตะวันตกหรือแบบอเมริกา ปัจจุบันการลอกเลียนผลลงมาก ญี่ปุ่นเริ่มมีความคิดริเริ่มของตนเอง และเริ่มปรากฏได้ชัดเจนว่า ญี่ปุ่นมีลักษณะใดเป็นตะวันตก และลักษณะใดเป็นลักษณะความเจริญทันสมัย²⁸ ชาวญี่ปุ่นได้มีบทเรียนในอดีตมาแล้วถึงการก้าวเดินผิดพลาดจากการประเมินกระบวนการสร้างความเจริญทันสมัยไปในทิศทางที่ผิดพลาด ชาวญี่ปุ่นปัจจุบันตระหนักถึงคุณและโทษของกระบวนการดังกล่าว และปรารถนาที่จะแสวงหาความสุขจากกระบวนการนั้นอย่างเต็มที่ กระบวนการสร้างชาติได้ผ่านพ้นช่วงวิกฤติมาสู่พื้นฐานอันมั่นคงเมื่อชาวญี่ปุ่นค้นพบคุณประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ของกระบวนการนั้นอย่างแท้จริง

เชิงอรรถ ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น

บทที่ 1 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

¹Hugh Borton, **Japan's Modern Century** (New York: The Ronald Press Company, 1970), p. 4.

²Franz H. Michael and George E. Taylor. **The Far East in the Modern World** (New York: Rinehart and Winston, 1974), p. 71.

³Ibid., p. 71; Edwin O. Reischauer, **Japan, Past and Present** (New York: Alfred A. Knopf, 1967), p. 3.

⁴Edwin O. Reischauer and John K. Fairbank, **East Asia, The Great Tradition**. (Boston: Houghton Mifflin Company, 1960), p. 450.

⁵Michael, **Far East**, p. 71.

⁶Reischauer, **East Asia**, p. 450. ⁷Michael, **Far East**, p. 47. ⁸Ibid., p. 67.

⁹George Sansom, **A History of Japan 1615-1867** (Stanford: Stanford University Press, 1963), Preface, V.

¹⁰Koku คือมาตรการการผลิตข้าวต่อปี 1 โทกุ = 4.96 บุนเฮลโดยประมาณ : ข้อมูลจาก W.G. Beaseley, **The Modern History of Japan** (N.Y.: Frederick A. Praeger, 1963), p. 372.

¹¹Sansom, **A History of Japan**, pp. 3-6.

¹²Ibid., p. 22.

¹³Beaseley, **The Modern History**, p. 5.

¹⁴Sansom, **A History of Japan**, p. 8.

¹⁵Ibid., p. VI.

¹⁶Ibid.

¹⁷Reischauer, **Japan**, p. 89.

¹⁸Sansom, **A History of Japan**, p. 39.

¹⁹Ibid., p. 44.

²⁰Reischauer, **Japan**, p. 92.

²¹Sansom, **A History of Japan**, p. 35.

²²Reischauer, **Japan**, p. 66.

²³Ibid., p. 94.

²⁴Beaseley, **The Modern History**, p. 19.

²⁶Borton, *Japan's*, p. 1.

²⁸*Ibid.*, p. 4.

บทที่ 2 วาระสุดท้ายแห่งตระกูลโทกูงาวะ

¹Arthur E. Tiedemann, *Modern Japan, A Brief History* (N.Y.: Robert E. Krieger Publishing Company, 1980), p. 13.

²Franz H. Michael and George E. Taylor, *The Far East in the Modern World* (N.Y.: Holt, Rinehart and Winston, 1974), p. 33.

³Peter Duus, *The Rise of Modern Japan* (Boston: Houghton Mifflin Company, 1976), pp. 44-45.

⁴*Ibid.*, pp. 41-43.

⁵Michael, *The Far East*, pp. 83-84.

⁶Duus, *The Rise*, pp. 40-41.

⁷Sansom *A History*, p. 123.

⁸Duus, *The Rise*, p. 44.

⁹*Ibid.*, p. 39.

¹⁰*Ibid.*, p. 39.

¹¹Sansom, *A History*, p. 109.

¹²Duus, *The Rise*, p. 48.

¹³Sansom, *A History*, p. 113.

¹⁴*Ibid.*, p. 166.

¹⁵*Ibid.*, p. 187 มีสถิติข้อมูลภัยธรรมชาติระหว่าง ค.ศ. 1721-1762 ระบุมีผู้เสียชีวิตถึง 1

ล้านคน

¹⁶*Ibid.*, p. 219.

¹⁷Duus, *The Rise*, p. 55.

¹⁸Michael, *The Far East*, p. 84.

¹⁹Duus, *The Rise*, p. 50.

²⁰Beaseley, *The Modern History*, p. 21.

²¹Duus, *The Rise*, p. 50.

²²*Ibid.*, p. 56.

²³Beaseley, *The Modern History*, p. 38.

²⁴Duus, **The Rise**, p. 57.

²⁵Borton, **Japan's**, p. 12-13.

²⁶ดูรายละเอียดใน Ibid., pp. 30-41.

²⁷Edwin O. Reischauer, **The United States and Japan** (N.Y.: The Viking Press, 1965), p. 9.

²⁸Michael, **The Far East**, p. 86.

²⁹หมายถึงผู้ที่ศึกษาศิลปวิทยาการตะวันตกโดยภาษาดัตช์และชาวดัตช์เป็นสิ่งสำคัญ

³⁰Michael, **The Far East**, p. 78.

³¹Marius B. Jansen, "The Meiji State: 1868-1912," **Modern East Asia: Essays in Interpretation**, by James B. Crowley (N.Y.: Harcourt, Brace & World, Inc., 1970), p. 97.

³²ดูรายละเอียดใน Sansom, **A History**.

³³Ibid., p. 177.

³⁴Ibid., p. 178.

³⁵Ibid., 179.

³⁶Jansen, "The Meiji," p. 98.

³⁷Sansom, **A History**, p. 231.

³⁸Michael, **The Far East**, p. 78.

³⁹Duus, **The Rise**, p. 53.

⁴⁰Ibid., p. 54.

⁴¹Ibid., p. 64.

⁴²Ibid., p. 72.

⁴³Ibid., p. 240.

บทที่ 3 ญี่ปุ่นและการสร้างชาติให้เจริญและทันสมัย

¹Duus, **The Rise**, p. 74.

²Ibid., p. 75.

³Borton, **Japan's Modern Century**, pp. 82-83.

⁴John K. Fairbank, et.al, **East Asia, The Modern Transformation** (Boston: Houghton Mifflin Company, 1965), p. 266.

⁵Borton, **Japan's Modern Century**, p. 85.

⁶Jansen, "The Meiji State," p. 96.

- ⁷Ibid., pp. 95-96.
- ⁸Ibid., p. 101.
- ⁹Michael, **The Far East**, p. 253.
- ¹⁰Ibid., p. 253.
- ¹¹Fairbank, **East Asia**, pp. 266-67.
- ¹²Jansen, "The Meiji State," p. 118.
- ¹³Borton, **Japan's**, p. 80.
- ¹⁴Duss, **The Rise**, p. 77.
- ¹⁵Borton, **Japan's**, p. 106.
- ¹⁶Ibid., p. 107.
- ¹⁷Ibid.
- ¹⁸Michael, **The Far East**, p. 244.
- ¹⁹Borton, **Japan's**, p. 128.
- ²⁰Fairbank, **East Asia**, pp. 278-81.
- ²¹Jansen, "The Meiji State," p. 109.
- ²²Borton, **Japan's**, p. 110.
- ²³Fairbank, **East Asia**, pp. 278-79.
- ²⁴Borton, **Japan's**, p. 116.
- ²⁵Fairbank, **East Asia**, p. 288.
- ²⁶Borton, **Japan's**, p. 79.
- ²⁷Fairbank, **East Asia**, p. 265.
- ²⁸Borton, **Japan's**, p. 197.
- ²⁹Ibid., p. 113.
- ³⁰Fairbank, **East Asia**, p. 280.
- ³¹Michael, **The Far East**, p. 256.
- ³²Borton, **Japan's**, p. 225.
- ³³Ibid., p. 82.
- ³⁴Ibid., pp. 167-68.
- ³⁵Michael, **The Far East**, p. 255.
- ³⁶Borton, **Japan's**, p. 167.
- ³⁷Jansen, "The Meiji State," p. 111.

- ³⁸Borton, *Japan's*, p. 158.
- ³⁹Fairbank, *East Asia*, p. 262.
- ⁴⁰*Ibid.*, p. 274.
- ⁴¹Duus, *The Rise*, p. 90.
- ⁴²Fairbank, *East Asia*, p. 275.
- ⁴³จุดค้นฉบับพระราชบัญญัติภายใน Borton, *Japan's*, p. 206.
- ⁴⁴Fairbank, *East Asia*, p. 270.
- ⁴⁵*Ibid.*, p. 278.
- ⁴⁶Borton, *Japan's*, p. 29.
- ⁴⁷*Ibid.*, p. 128.
- ⁴⁸Fairbank, *East Asia*, p. 245.
- ⁴⁹Borton, *Japan's*, p. 129.
- ⁵⁰Michael, *The Far East*, p. 243.
- ⁵¹*Ibid.*, p. 274.
- ⁵²Borton, *Japan's*, p. 172-73.
- ⁵³*Ibid.*, p. 177.
- ⁵⁴William McNeil, *The Rise of the West, A History of the Human Community* (Chicago: The University of Chicago Press, 1970), p. 731-43.
- ⁵⁵Borton, *Japan's*, p. 90; Fairbank, *East Asia*, p. 500.
- ⁵⁶Michael, *The Far East*, p. 270.
- ⁵⁷Borton, *Japan's*, p. 131.
- ⁵⁸*Ibid.*, p. 134.
- ⁵⁹Fairbank, *East Asia*, p. 257.
- ⁶⁰Michael, *The Far East*, p. 267.
- ⁶¹คู่มือจำกัดความในเชิงอรรถ ข้อ 1. ใน Borton, *Japan's*, pp. 313-14.
- ⁶²*Ibid.*, p. 175.
- ⁶³คู่มือจัดการบริโภคน้ำในแผนผัง, Borton, *Japan's*, p. 300.
- ⁶⁴*Ibid.*, p. 320.
- ⁶⁵Fairbank, *East Asia*, p. 499.
- ⁶⁶*Ibid.*, p. 511.
- ⁶⁷Borton, *Japan's*, p. 168.

⁶⁸Michael, *The Far East*, p. 268.

⁶⁹Fairbank, *East Asia*, p. 245.

บทที่ 4 การสร้างจักรวรรดิ ค.ศ. 1871-1945

¹Beaseley, *The Modern History*, p. 178.

²Fairbank, *East Asia*, p. 491.

³Ibid., p. 300.

⁴Michael, *The Far East*, p. 254.

⁵Borton, *Japan's*, p. 163.

⁶Michael, *The Far East*, p. 354.

⁷Borton, *Japan's*, p. 283.

⁸Fairbank, *East Asia*, p. 299.

⁹Ibid.; Borton, *Japan's*, p. 226.

¹⁰Fairbank, *East Asia*, p. 300.

¹¹Michael, *The Far East*, p. 250.

¹²Ibid., p. 252.

¹³Borton, *Japan's*, p. 247.

¹⁴Ibid., p. 287.

¹⁵Ibid., p. 226.

¹⁶Fairbank, *East Asia*, p. 299.

¹⁷Michael, *The Far East*, p. 252.

¹⁸Borton, *Japan's*, p. 165; Fairbank, *East Asia*, p. 295.

¹⁹Borton, *Japan's*, p. 166.

²⁰Michael, *The Far East*, p. 251.

²¹Beaseley, *The Modern History*, p. 251.

²²ดูรายละเอียดบทที่ 9 และ 13 ใน Ibid.

²³Fairbank, *East Asia*, p. 491.

²⁴Borton, *Japan's*, p. 231.

²⁵Beaseley, *The Modern History*, p. 159-60.

²⁶Borton, *Japan's*, p. 187.

²⁷Ibid., pp. 246-47.

²⁸Oran J. Hale, **The Great Illusion, 1900–1914** (in the series of **The Rise of Modern Europe**) (N.Y.: Harper & Row Publishers, 1963) p. 234 ระบุว่าอังกฤษมีความคิดที่จะสละนโยบายอยู่โดดเดี่ยวอันวิเศษมาช้านานแล้วในระหว่าง ค.ศ. 1900–1903 เพราะอังกฤษวิตกกังวลจากราชนาวิเยอรมัน ความคิดที่แสวงหาพันธมิตรถือว่เป็นการปฏิวัติการทูตยุโรปครั้งสำคัญ

²⁹Immanuel C.Y. Hsu, **The Rise of Modern China** (New York: Oxford University Press, 1970), p. 546.

³⁰Beaseley, **The Modern History**, p. 203.

³¹Borton, **Japan's**, p. 294.

³²Beaseley, **The Modern History**, pp. 197–98.

³³Wm. Theodore de Bary (ed.), **Sources of Japanese Tradition** (New York, 1958), pp. 796–97.

³⁴ดูรายละเอียดเหตุการณ์ได้ใน Sadako N. Ogata, **Defiance in Manchuria : The Making of Japanese Foreign Policy, 1931–1932** (Berkeley, L.A.: University of California Press, 1964) และ Takeuchi Tatsuji, **War and Diplomacy in the Japanese Empire** (N.Y.: Russel & Russel, 1967).

³⁵คัดลอกจาก Y.C. Maxon, **Control of Japanese Foreign Policy, 1930–1945** (Berkeley, 1957), p. 94.

³⁶Beaseley, **The Modern History**, p. 271.

³⁷Ibid. p. 273.

³⁸Ibid., p. 260.

บทที่ 5 ญี่ปุ่น : การฟื้นคืนชีพใหม่

¹Duus, **The Rise**, p. 239.

²Beaseley, **The Modern History**, p. 280.

³Duus, **The Rise**, p. 239.

⁴Ibid.

⁵Michael, **The Far East**, p. 81.

⁶Beaseley, **The Modern History**, p. 282.

⁷Ibid., p. 284.

⁸Michael, **The Far East**, p. 812.

⁹Ibid.

¹⁰คัดลอกจาก Winburg Chai, **The Foreign Relations of the People's Republic of China** (N.Y.: G.P. Putnam, 1972), pp. 128-30.

¹¹Lawrence Olsen, **Japan in Post War Asia** (London: Pall Mall Press, 1970), p. 75.

¹²จันทร์ฉาย ภักดีจิตม, บทบาทของจีนต่อกิจการโลก (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2525), หน้า 284.

¹³"Japan-China Diehard Dilemma," **Far Eastern Economics Review**, No. 15 (April 9, 1970), p. 15.

¹⁴Borton, **Japan's**, pp. 447-49.

¹⁵ดูรายละเอียดใน Nathaniel B. Thayer, **How the Conservatives Rule Japan** (N.Y.: Princeton University Press, 1969)

¹⁶ดูรายละเอียดใน *ibid.* และ Ike Nobutake, **Japanese Politics** (N.Y.: Alfred A. Knopf, 1954).

¹⁷Thayer, **How the Conservatives**, p. 318.

¹⁸Duss, **The Rise**, p. 275.

¹⁹*ibid.*

²⁰Beaseley, **The Modern History**, p. 301.

²¹*ibid.*, p. 302.

²²Duus, **The Rise**, p. 256.

²³*ibid.*, pp. 258-59.

²⁴*ibid.*, p. 256.

²⁵*ibid.*

²⁶*ibid.*, p. 259.

²⁷*ibid.*, p. 260.

²⁸Beaseley, **The Modern History**, p. 304.